pagini bucovinene

ANUL VIII, nr. 6 (90)

IUNIE 1989

EDITATE ÎN COLABORARE CU COMITETUL JUDEȚEAN DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ SUCEAVA

Amplă deschidere spre viitor

Indiscutabil acest an va fi înscris în eroica noastră istorie printr-o serie de împliniri care, fiind momente de referință ale acesteia, vor delimita, cu exactitatea spiritului științific, propriu politicii românești, traseul clarvizionar al unei epoci de mărețe și temeinice realizări. Noua și impresionanta victorie a poporului român — lichidarea datoriei externe — realizată, așa cum sublinia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „în deplină unitate, sub conducerea gloriosului nostru partid", reprezintă, de fapt, pentru prima dată în milenara existență a neamului, „deplina independență economică și politică a patriei noastre". Așa cum s-a arătat la Plenara Comitetului Central al P.C.R., la Plenara F.D.U.S., cît și în Sesiunea M.A.N., toate acestea poartă amprenta gîndirii și acțiunii personalității conducătorului partidului și patriei, care a împrumutat numele său acestui timp, definit cu mîndrie patriotică „Epoca Nicolae Ceaușescu". Este epoca în care poporul nostru a cunoscut și cunoaște succese remarcabile în făurirea socialismului și în ridicarea nivelului său de trai material și spiritual, în dezvoltarea științei, culturii și în întărirea independenței și suveranității României.

Programul partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism, Programul ideologic, tezele tovarășului Nicolae Ceaușescu formulate la marele forum al democrației muncitorești-revoluționare din noiembrie 1988, cuvîntările secretarului general al partidului rostite în efervescenta primăvară politică a acestui an sînt tot atîtea documente care alături de Programul directivă, ce urmează să fie dezbătut de întregul nostru popor și va fi adoptat de cel de-al XIV-lea Congres constituie un amplu și general cadru de muncă pentru întregul popor în vederea ridicării continue a țării noastre pe noi trepte de progres și civilizație.

Intr-un profund spirit științific, realist, întemeiat pe aplicarea creatoare, la condițiile concrete ale patriei noastre, a principiilor socialismului —, definitoriu pentru întreaga activitate a partidului, bazat pe o exactă analiză a rezultatelor obținute și a posibilităților de care dispune economia noastră socialistă, ansamblul direcțiilor de dezvoltare a patriei oferă o amplă imagine a viitorului.

„Un rol hotărîtor îl va avea în deceniul următor activitatea științifică, de perfecționare a învățămîntului, de ridicare a nivelului de conștiință revoluționară a tuturor oamenilor muncii. Așa cum am declarat la Plenara Comitetului Central, în deceniul următor poporul nostru trebuie să devină un popor cu o înaltă conștiință revoluționară, înarmat cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii universale, ca România să devină o puternică forță a științei și culturii. Aceasta înseamnă victoria comunismului în patria noastră !", sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Marea adunare a oamenilor muncii din Capitală, cînd, într-o atmosferă de înaltă vibrație patriotică, la fel ca în toate adunările organizate la inițiativa și la voința colectivelor de oameni ai muncii, ale organismelor democrației muncitorești-revoluționare, din municipii, orașe, din centre muncitorești și din mari platforme industriale din întreaga țară, poporul, strîns unit în jurul partidului, al secretarului său general, a exprimat într-o deplină unanimitate, cu nemărginită încredere și devotament, voința națiunii de a ridica patria pe noi trepte de dezvoltare, de a înfăptui pe pămîntul țării noastre visul de aur al omenirii, comunismul.

Sînt cuprinse, în acest amplu program de progres, direcțiile importante de acțiune în care și oamenii de cultură și artă își aduc contribuția, prin operele lor, la înălțarea continuă a societății noastre spre culmile înalte ale socialismului și comunismului.

In ampla deschidere spre viitor, a dezvoltării economice și sociale, funcțiile culturii socialiste capătă noi dimensiuni. Modernizarea proceselor de producție, introducerea pe scară largă a progresului tehnic și a tehnologiilor avansate determină lărgirea orizontului cultural și științific. A tinde spre formarea unei culturi armonioase, bazată pe marile valori spirituale aflate în patrimoniul poporului și omenirii și spre deschiderea îndrăzneață spre nou, reprezintă nu numai o constantă afirmată întotdeauna de secretarul general al partidului, ci și o responsabilitate, un însuflețitor angajament patriotic al fiecărui creator de valori spirituale. Contribuind în mod specific la îmbogățirea orizontului cultural al oamenilor muncii, literatura își aduce astfel, prin creațiile sale, o legitimă complementaritate spre desăvîrșirea personalității umane, în timp ce exprimarea prezentului măreț, în opere durabile, devine o misiune nobilă a artistului zilelor noastre.

P. B.

Desen de Ion MAFTEI

autograf Mihai Eminescu

O, rămîi

„O, rămîi, rămîi la mine,
Te iubesc atît de mult !
Ale tale doruri toate
Numai eu știu să le-ascult ;

În al umbrei întuneric
Te asamăn unui prinț,
Ce se uit-adînc în ape
Cu ochi negri și cuminți ;

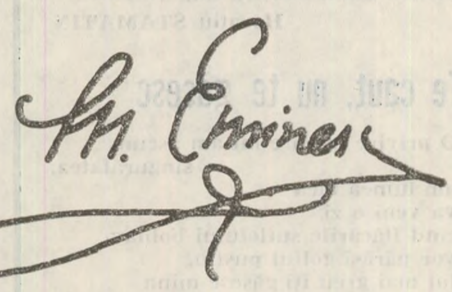
Și prin vuietul de valuri,
Prin mișcarea naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină
Mersul cîrdului de cerbi ;

Eu te văd răpit de farmec
Cum îngîni cu glas domol,
În a apei strălucire
Întinzînd piciorul gol

Și privind în luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri."

Astfel zise lin pădurea,
Bolți asupră-mi clătinind ;
Șuieram l-a ei chemare
Ș-am ieșit în cîmp rîzînd.

Astăzi chiar de m-aș întoarce
A-nțelege n-o mai pot...
Unde ești, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot ?

EMINESCU LA PUTNA

Roua păscută de cerbii din Lună
Șoptește dulce cuvînt : Eminescu.

Tainicul murmur în silabe cuprins
Din veșnicia unui clopot rostește...

Trestia dorului a remușcare se-apleacă
Ivind dintr-un aer numele său

Gîndul Poetului cheamă — recheamă
De pe creanga de aur a veacului nostru

Și totul și toate pot fi întru El
Și puterii acesteia nimica nu-i scapă.

Gheorghe SILEA

Xenopol și Eminescu

Cunoscutul istoric junimist A. D. Xenopol a jucat un rol însemnat în difuzarea poeziei eminesciene în sînul publicului larg cititor din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. El este, după T. Maiorescu și V. G. Morțun, cel de al treilea editor al poetului și cel dintîi care încearcă să ofere un tablou complet al poeziilor eminesciene, publicate sau rămase în manuscris pînă la acea dată, la fel cum a procedat și în cazul operelor lui Creangă.

Dar să urmărim, în preambul, istoricul relațiilor dintre cei doi marcanți membri ai **Junimii** și evoluția raporturilor dintre ei. Cei doi se cunoscuseră personal cu ocazia serbării de la Putna din vara anului 1871, tînărul student berlinez Xenopol fiind ales de juriul special constituit în acest scop (recte de Alecsandri, Maiorescu și Pogor) să țină discursul festiv din partea studenților organizatori. Pentru selectarea discursului, care trebuia redactat de un sturent român, indiferent din ce centru universitar, se declarase concurs, dar în cele din urmă, după prezentarea discursului lui Xenopol, ceilalți au renunțat a mai prezenta lucrări. Așa se face că la 15/27 august, el a rostit **Cuvîntarea festivă... la serbarea națională pe mormîntul lui Ștefan cel Mare**, care s-a publicat apoi sub acest titlu în **Convorbiri literare**, vorbire în care agita ideea națională, invitînd pe toți românii la o mai strînsă colaborare „ce este menită a așeza temeliile pe care timpul va ridica odată viitoarea Românie" și cerînd tinerilor săi confrați inițierea eforturilor ca „să lucreze neobosit, fiecare în parte și toți împreună, spre aflarea și răspîndirea mijloacelor care vor putea să înlesnească înrădăcinarea credințelor, năzuințelor și speranțelor noastre comune în unul și același viitor și să asigure împlinirea acelui viitor însuși".

După încheierea studiilor berlineze și întoarcerea la Iași, Xenopol îl va întîlni pe Eminescu în saloanele **Junimii**, căci istoricul a fost însărcinat cu redactarea proceselor verbale ale Junimii pe anii 1871—1874. Cei doi se vor regăsi apoi și în calitate de conferențiari la prelecțiunile populare ale **Junimii**, una dintre ele cea despre **Criticism**, atrăgînd în mod special atenția lui Eminescu, care îi consacră o dare de seamă în **Curierul de Iași**, mai ales că în conferință se atinsese și problema relației dintre Kant și muzică, idee pe care Eminescu o reține pentru a completa cu sugestii noi tezele lui Enric Th. Kötscher din **Arta reprezentării dramatice**, unde, la pagina 383, el notează marginal : „Xenopol și muzica".

Că poetul urmărea cu atenție scrisul și cariera ascendentă a lui Xenopol, o dovedește și o scrisoare a sa către Iacob Negruzzi din 16/4 septembrie 1870, în care Eminescu relata : „Am vorbit cu Slavici pentru articolele asupra maghiarilor. Bietul om s-a cam descurajat cînd a citit studiile lui Xenopol, pentru că simțea că n-o să poată scrie niciodată astfel". Și, într-adevăr, Xenopol era foarte apreciat și menajat la **Junimea** pentru aerul lui atotcunoscător, gata să scrie la cerere articole pe orice fel de temă, ceea ce l-a făcut pe G. Panu, memorialistul, să-l numească drept „enfant terrible" al grupării, atrăgînd atenția asupra „acelei sincerități naive care face fondul caracterului său", ceea ce desigur a adus la o apropiere a legăturilor dintre istoric și cuplul Eminescu—Creangă.

Așa se face că Xenopol a rămas pînă la sfîrșit un admirator constant al operei poetului, mai ales că acest cult va fi întreținut apoi cu o fervoare rar întîlnită de cea de a doua soție a sa, Cornelia Gatovschi, alias Riria, mare admiratoare a operei eminesciene, cum reiese din scrierile sale rămase celebre în epocă, **Ultima rază din viața lui Eminescu**, poemul **Limiah** și **Nicovera** (anagrama la Mihai și Veronica) ca și din poeziile **La mormînt** și **Lui Eminescu**

(continuare în pag. II)

Mircea POPA

A PRIVI

Lumina din noi

Pentru orice iubitor de înțelepciune (și nu numai), Eminescu reprezintă o aventură. Una în care ești chemat să te implici cu totul și pentru care, mai devreme sau mai tîrziu, trebuie să dai mărturie. Orice cuvînt scris despre Eminescu poate deveni însă compromițător dacă el n-a izvorît cu adevărat din incandescența apropierii față de fenomenul Eminescu; miracolul rămîne mereu viu și proaspăt, căci este inepuizabil prin natura sa. Fiecare dintre noi are dreptul inalienabil la Eminescu, mai precis dreptul la ascultarea vocii tulburătoare a lumii care abia prin el devine inteligibilă pentru noi. Nu cred, de aceea, că miile de pagini scrise despre marele poet te pot apropia cu adevărat de el, dacă nu te-ai priceput mai înainte a deștepta în tine lumina aceea veșnic nepieritoare, asemenea unei candele veșnic aprinse. În fața lui Eminescu, nu mai contează de ești un om simplu sau un om foarte cultivat. El ne farmecă, ne invadează, ne cotropește după cum ne farmecă marea sau muntele, florile sau apele. Iubim pe Eminescu așa cum venerăm lucrurile sfinte din lume.

Nu l-am putea înțelege, nu i-am putea bănui măcar măreția dacă n-ar fi ascunsă în sufletele noastre o **dimensiune Eminescu**, fără de care nu am putea exista sau am fi cu mult mai săraci. Am fost născuți, trăim și vom muri cu această lumină în noi. Spunîndu-i **dimensiunea Eminescu**, știu că nu am făcut decît s-o aproximez, neputînd s-o definesc exact. Nemărginirea și puterea ei, ale acestei lumi ce are ceva din taina scînteii divine din noi, nu le pot tălmăci în cuvinte. Le pot doar simți atunci cînd contemplu, bunăoară, marea sau mă plimb prin pădure. Eminescu ne-a fost dat pentru a ne releva în cuvinte această lumină, pentru a ne face să ne vedem sufletul, cum se spunea într-un foarte frumos **Basm**. A-ți vedea sufletul înseamnă a deveni conștient de tine însuți, de locul tău în univers, de faptul că ești o părticică (indispensabilă) a marelui Tot, înseamnă, în sfîrșit, a te vedea într-o lumină nouă așa cum ai fost încă de la începutul lumii. Și noi ne-am văzut și ne vedem permanent sufletul citindu-l pe Eminescu.

Tot el, care era fără îndoială purtătorul unei voci ce se exprima năvalnic și misterios prin el, ne-a putut învăța să citim mai bine în jurul nostru, amintindu-ne că în fiecare dintre noi „o lume își face încercarea". Numai astfel îmi pot explica nevoia autentică de Eminescu. Cunosc pe cineva, un om de o mare inteligență și sensibilitate, care de ani de zile, într-o noapte din fiecare an, niciodată aceeași, se retrage într-o cameră liniștită, mult după miezul nopții, pentru a recita cu voce tare, în singurătate, din versurile marelui poet. Eminescu citit cu voce tare în liniștea clară a nopții — aceasta este imaginea la care se cuvine să meditam cu toții. Visez atunci ca fiecare dintre noi să aibă în fiecare an o astfel de „noapte a sufletului" în care să se simtă înălțat și purificat pentru tot restul zilelor ce se vor scurge pînă cînd din nou versurile Poetului vor prinde a se rosti singure în liniștea nopții.

Aurelian CRĂIUȚU

Poate un veac

O întindere
și ora adormită
lîngă genunchiul ei,
în așteptare o leghe-două
mai încolo
un rubaiat de-abia născut
în mîinile poetului,
în palme
gata de zbor
și ora nu mai vine
și nici pe cine să trimiți nu ai
va sta oare acolo pînă ce să treacă
un veac? Poate mai mult.

Marcel MUREȘEANU

De o sută de ani

de la 15 Ianuarie pînă la 15 Iunie
trece o sută de ani
timp în care limba română
își adună cuvintele pe verticală

iar noi ne urcăm în acest arbore
să culegem rodul de aur
pentru masa noastră împărătească

Horațiu STAMATIN

Te caut, nu te găsesc

O privire în care mi-am ascuns
singurătatea,
am lumea mea
va veni o zi
cînd flăcările sufletului bolnav
vor părăsi golful pustiu,
tot mai greu îți găsesc mîna
prin ceață,
plouă ca într-o toamnă nerodnică
e o rugă între noi.

Trăiesc pe o insulă

Lumina a rămas în urmă,
patima de-a avea cît mai mult,
mă lipesc de ziduri,
îmi respir mutilat aerul,
vorbesc și mă închid în viața mea
normală,
e mult de cînd
n-am mai băut un
pahar de apă curată,
lumina a rămas în urmă,
lucrurile din mine,
se topesc, redevin
materia de la Naștere.

Cristian CĂPROIU

DICȚIONAR (LXXVI)

MORARIU, LECA (n. 25.VI.1888, Cernăuți — m. 15.XII.1963, Rîmnicu Vîlcea). Studii secundare la Suceava. Între anii 1906—1910 a frecventat cursurile Facultății de Litere din Cernăuți. În 1922 își trece doctoratul cu prof. Sextil Pușcariu, la Cluj, cu teza „Morfologia verbului predicativ român". Profesor la liceele din Gura Humorului și „Aron Pumnul" din Cernăuți, pînă în 1924. Din 1927, profesor titular la Universitatea din Cernăuți. Stabilit la Rîmnicu Vîlcea, din 1944, și-a încheiat practic orice activitate didactică și culturală pînă la stingerea din viață. Lucrări tipărite (cărți și broșuri): **De la noi** (Povești bucovinene), Suceava, 1915 (ediția a 6-a, Cernăuți, 1942); **Ce-a fost odată. Din trecutul Bucovinei**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1922 (ediția a 2-a, București, 1926); **Frățînii Eminescu**, Cernăuți, 1923; **Războiul Troadei** (După codicele C. Popovici, 1976); **Isopia Brașoveană din 1784**, Cernăuți, 1924; **Morfologia verbului predicativ român, I**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1924; **Drumuri moldovene** (Pe urmele lui Creangă) Cernăuți, 1925; **Institutorul Creangă**, Cernăuți, 1925; **Isopia Brașoveană**, Cernăuți, 1925; **Morfologia verbului predicativ român, II**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1925; **De-ale lui Creangă**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1926; **De vorbă cu stilistul I. Gorun**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1926; **Erezia antineologistă**, Suceava, 1926; **Un cîntăreț al Sucevei: T. Robeanu**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1926; **Decameroanele strămoșilor noștri** (După codicele C. Popovici), București, Ed. Cultura Națională, 1927; **Istro-românii**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1927; **La Cetatea-Albă**, București, Ed. Bucovina I. E. Torouțiu, 1927; **Lu frați noștri. Cartea românilor din Istria**, Suceava, Ed. Revistei Făt-Frumos, 1928; **Morfologia verbului predicativ român, II**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1928; **Voi lăudatu. Din morfologia verbului român, Cernăuți**, Ed. Glasul Bucovinei, 1928; **De-ale cirebirilor, I, Texte din Susn'evița**, Cernăuți, 1929; **Pe marginea cărților**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1929; **Cimilituri**, Suceava, Ed. Revistei Făt-Frumos, 1930; **Mihai Eminescu. Lămuriri pentru viața și opera lui Eminescu**, Cernăuți, 1931; **De-ale cirebirilor, II, III**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1932—1933; **Eminescu. Note pentru monografie**, Suceava, 1932; **Eminescu la Techirghiol**, București, 1932; **La semicentenarul Ciprian Porumbescu**, Suceava, 1933; **La Voroneț**, Suceava, 1933; **Pentru cîntecul popular. Precizări, Cernăuți**, Ed. Glasul Bucovinei, 1933; **De-ale Cirebirilor, IV, Scrisori istro-române din Jeian și Susn'evița**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1934; **Muzeul Porumbescu**, București, 1934; **Eminescu în italienește**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1935; **Folclor aservit filologiei?**, Siret, 1936; **T. Robeanu**, Siret, 1936; **Eminesciene**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1937; **Maiorescu și neologismul**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1937; **Bucovineanul N. Gane**, Cernăuți, 1938; **Cărturăria lui Ilie Eminovici**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1938; **Iraclie Porumbescu** (1823—1896), Cernăuți, 1938; **Precizări**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1938; **Bucovina lui Iacob Negruzzi**, Cernăuți, 1939; **Canti popolari Romeni!**, București, 1939; **Eminescu și Veronica Micle**, Cernăuți, 1939; **Studii**, Cernăuți, 1939; **Creangă**, Cernăuți, Ed. Mitropolitul Silvestru, 1940; **Eminescu**, Cernăuți, Ed. Mitropolitul Silvestru, 1940; **Graiul viu — corectiv stilistic**, Focșani, 1940; **La munte**, Iași, 1940; **Drumuri Cirebire, I**, București, 1941; **Miron Costin**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1942; **Veronica Micle**, Cernăuți, Ed. Mitropolitul Silvestru, 1942; **Bucovina turistică**, Cernăuți, 1943; **Eminescu. Note pentru monografie**, Cernăuți, Ed. Mitropolitul Silvestru, 1943; **Epaminonda Bucevschi în corespondență lui Ciprian Porumbescu**, Cernăuți, 1943; **Iraclie și Ciprian Porumbescu**, vol. I, București, Ed. Muzicală, 1986.

Leca Morariu, al cincilea dintre copiii preotului și cărturarului Constantin Morariu și frate cu Victor Morariu, reputat specialist în literatura germană și traducător, a desfășurat, în perioada interbelică, o bogată activitate publicistică în domenii diverse, de la dialectologie, folclor, istorie și critică literară, la lucrări de proză și evocare istorică. Pasiunea lui, de-a lungul a 2 decenii, a fost viața lui Eminescu, pentru care a adunat material biografic divers, parțial tipărit în reviste și broșuri. La apariția cunoscutei **Vieți a lui Mihai Eminescu** de G. Călinescu, Leca Morariu a reacționat vehement, ințețind ulterior polemica. La o lectură de astăzi, aceasta apare acut vindicativă, deși unele observații au fost exacte. De altfel, Călinescu însuși l-a definit, e adevărat în tușă sarcastică, drept un fel de fanatic al cultului eminescian. Informațiile biografice culese de Leca Morariu au fost în mare măsură utile și prețioase pentru cercetătorii vieții marelui poet.

Partea cea mai rezistentă a operei sale este, neîndoielnic, cea literară (schițe, impresii de călătorie), folclorică, cît și studiile de lingvistică și dialectologie. S-a dedicat cu fervoare și studierii vieții lui Ciprian Porumbescu (al cărui prim muzeu memorial l-a înființat la Suceava), în ultimii ani fiindu-i editată și o lucrare monografică de amploare despre compozitorul bucovinean.

Meritele culturale în epocă ale lui Leca Morariu sînt incontestabile, el fondînd publicațiile periodice „Buletinul Mihai Eminescu" și „Făt-Frumos", aflîndu-se și printre inițiatorii „Junimii literare".

Academia Română i-a premiat cinci dintre lucrările sale (**De la noi**, 1920, **Războiul Troadei**, 1923, **Drumuri moldovene**, 1925, **Institutorul Creangă**, 1925, **Lu frați noștri**, 1928). Referințe critice (selective): Bogrea, Vasile — în **Dacoromania**, III, 1922—1923, p. 864—866; Georgescu-Tistu, V. — în **Dacoromania**, III, 1922—1923, p. 979; Pasca, Ștefan — în **Dacoromania**, IV, 1924—1926, p. 1018—1019; Pascu, G. — în **Revista critică**, I, 1927, p. 73—74; Iroaie, Petru — în **Junimea literară**, XXVI, 1937, p. 231—232; **Istoria lingvisticii românești**, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 112, 113; Cantemir, Traian — în **Studii vîlcene**, 1980, p. 129—134; Călinescu, G. **Însemnări și polemici**, București, Ed. Minerva, 1988; **Știința în Bucovina**, ghid biobibliografic, I, Suceava, 1982.

MORARIU, CONSTANTIN (n. 5.V.1854, Mitocu Dragomirnei — m. 16.III.1927, Cernăuți). Studii secundare la Suceava și universitare la Cernăuți, unde a activat în cadrul societății studențești „Arboroasa". Lucrări tipărite: **Culturhistorische und etnographische Zkizen über die Romänien der Bukovina**, Rescicza-Wien, 1888—1891; **Catre sătenii români**, Suceava, 1889 (Extras din „Revista politică"); **Părți din istoria românilor bucovineni, I—II**, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1893—1894 (În colaborare cu Șt. Loghin); **Pedagogia română în Bucovina**, Suceava, 1890 (Extras din vol. „Școala română"); **Istoricul școalei reale gr. ort. din Cernăuți**, Suceava, 1889 (Extras din „Revista politică"); **Cîteva cuvinte despre filonul limbei românești, Cernăuți**, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1897 (În colaborare cu Șt. Loghin); **Moșia și limba noastră**, Cernăuți, 1902; **Versuri originale și traduse**, Cernăuți, 1924; **Procesul „Arboroasei"**. Pagini inedite, Suceava, 1930. Lucrări traduse în limba română: Goethe: **Herman și Dorotea**, Gherla, Tip. Aurora, 1884, ed. a 2-a, Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1937; Heine: **Poezii**, Gherla, 1887; **Poezii germane, traduse liber**, Gherla, 1890; **Versuri de Schiller și Goethe**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1923. Constantin Morariu a fost un cărturar dotat și perseverent, animat de sentimente patriotice și naționale. A activat cu mult folos în cadrul Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina, avînd frecvent conflicte cu autoritățile austriece imperiale. În 1893 a scos gazeta „Deșteptarea", cu un program dedicat culturalizării țăranilor. A abordat, în lucrările publicate, cu reală aplicație, teme de istorie a Bucovinei, de lingvistică și pedagogie. Bun cunoscător al limbii germane, a tradus inspirat din Goethe, Heine și alți poeți.

Referințe (selective: Gherghel, Ion. **Goethe în literatura română**, București, Impr. Monitorul oficial, 1931, p. 83—87 și **Schiller în literatura română**, București, Imprimeria Națională, 1935; Iorga, Nicolae: **Oameni cari au fost**, vol. 3, București, F.R.L.A., 1931; Iroaie, Petru — în **Junimea literară**, XXVI, 1937; Loichiță, V.: **Preotul și românul Constantin Morariu**, Cernăuți, Ed. Glasul Bucovinei, 1938; Torouțiu, I. E.: **Studii și documente literare**, vol. 8, București, Tip. Bucovina I. E. Torouțiu, 1946, p. 1—22; **Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900**, București, Ed. Academiei R.S.R., 1979, p. 586—587.

Ioan PÎNZARU

Xenopol și Eminescu

(urmare din pag. I)

din volumul **Cînturi și poeme**. În 1893, istoricul întreprinde o primă încercare de a realiza o ediție Eminescu la Frații Șaraga din Iași, urmată în scurt timp de alte noi reeditări, în 1895 și 1896, ultima fiind și cea mai completă din care cauză noi o vom avea în vedere numai pe aceasta. Era o primă tentativă de a realiza o „ediție completă" a poeziilor lui Eminescu, ediție bazată pe „restituirea adevărată a textului după manuscriptele originale pe care am fost fericiți a le afla pentru o parte din poeziile lui, pe cît și prin o reproducere mai exactă a poeziilor publicate și care în multe din tipăririle anterioare erau pătate de greșeli, care le schimbau înțelesul.

Ordinea reproducerii poeziilor este cea cronologică și ea începe cu primele poezii publicate de poet, respectiv, **La moartea lui Aron Pumnul** din broșura **Lăcrămioarele învățăceilor** din 1866, după care urmează poeziile din **Familia** (**De-aș avea, O călărire în zori, Din străinătate, La Bucovina, Speranța, Misterele nopții, Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie, La Heliade, La o artistă, Amorul unei marmure, Junii corupți, Amicului F. I.**), **Convorbiri literare** (de la **Venere și Madonă** înainte), **Albumul literar** (**Nu mă înțelegi**), **Fîntîna Blanduziei** (**Viața, și Stelele-n cer**). Printr-o regretabilă eroare, ultimele două poezii sînt antologate primele, pe motiv că ar fi apărut în **1865** (?!), ceea ce e evident o mare greșeală, deoarece **Fîntîna Blanduziei** a fost editată abia în 1888. Nu știm cum să ne explicăm această scăpare atît de evidentă la un tip atît de scrupulos ca Xenopol, care, în general, se străduia să ofere sursa exactă a poeziilor în chestiune, deși alteori se mărginește a da doar anul apariției. În afară de această eroare, el mai comite una, pe care o corectează într-o erată finală: aceea de a reproduce de două ori o **Variantă** la **Mai am un singur dor**, atît la p. 192, cît și la 193.

Ce merite are totuși ediția? Mai întîi pe acela de a fi adunat între coperțile unei singure cărți toate poeziile cunoscute și publicate de Eminescu în timpul vieții (și nu selectiv cum a procedat Maiorescu) și care se ridică la apreciabila cifră de 95, cum le-a numărat Iorga într-o cronică din Timpul, unde califica toată întreprinderea lui Xenopol drept „un frumos început pentru edițiile științifice ale clasicilor noștri". De unde provine această frumoasă caracterizare? Din faptul că editorul a urmărit să redea forma poeziilor așa cum au apărut ele în periodice, notînd totodată diferențele în cauză. Pe alocuri, această formă a suferit unele modificări, manuscrisele originale înaintate de poet spre publicare **Convorbirilor** fiind uneori corectate la intervenția lui Maiorescu sau Iacob Negruzzi, cînd acest lucru nu se făcea direct în ședințele **Junimii**. Editorii volumului, Frații Șaraga, arată într-o notă că au intrat în posesia unora dintre aceste manuscrise, fiindu-le dăruite de „d-nul George Butman, fost pe atunci compozitor de litere la **Convorbiri literare**, care văzînd că textul poeziilor se publică cu oarecare corecție din partea redacției, i-au plăcut a păstra manuscriptul lor în original, spre a le avea așa complete precum erau ele". Iată dar un prim set din manuscrisele poetului ieșind la iveală și acest prim set a dus la unele corecturi ale poeziilor antume, care corecturi nu ni se par de fiecare dată cele mai inspirate. Poeziile antume trebuiau păstrate așa cum au fost publicate și doar în note date diferențele de lecțiune. Or, Xenopol a corectat direct textul poeziilor în cauză, acolo unde a avut manuscrise, cum a fost cazul poeziilor **Floare albastră** (**1873**), **Făt-Frumos din tei** (Variantă, 1874), **Povestea teiului** (**1877**), **Singurătate** (**1877**), **Departe sînt de tine** (**1883**), **Înger și demon** (**1873**). De însemnat că, în cazul unora dintre ele, lecțiunea propusă de editor diferă de forma apărută în periodice. Așa de pildă la poezia **Singurătate** s-a adăugat o strofă în plus după strofa a șaptea, care arată în felul următor: „Între degete țigara... / Eu mă uit privind în jos / și gîndesc că în pustiu-mi / E un dulce, trist noroc", ceea ce, evident, nu avantajează poezia. Căutînd varianta la Perpessicius, am dat peste următoarea formă: „Între degete țigara... / Eu mă uit atunci la foc / Și găsesc că-n sărăcia-mi / E un dulce, trist noroc", ceea ce oricum sună mai bine.

Cea mai substanțială modificare o suferă poezia **Înger și demon** din care au fost eliminate nu mai puțin de cinci strofe. Una, este de părere editorul, „pare a fi ștearsă de însuși Eminescu"; și e foarte probabilă ipoteza, deoarece strofa în cauză distona prin cursivitate cu restul. Ea ar fi avut următoarea înfățișare: „A venit un prinț ferice, alb ca soarele-n april / Și pe nobilele-i membre, nalte, dulci — albastra haină / Aruncă, — crețîi ei splendizi — în a ochilor lui taină / Ea văzu iubirea-ntîia unui înger de copil". După versul „Ochii fulgerau și vorba-i trezia furia vulgară" apar nu mai puțin de patru strofe eliminate, pe care le găsim și în ediția Perpessicius, ceea ce dovedește că ele au existat într-adevăr în varianta pe care poetul a înaintat-o spre publicare redacției. Ele se întind de la versul **„Dumnezeu — zicea — o umbră-i, cu-a cărui nume s-apasă"** pînă la acela **„Și la urmă? Noi gunoiul — și ei aurul ce ne strică"**, versuri dovedind o legătură de idei și exprimare cu revolta proletarului din **Împărat și proletar**.

Alte corecturi se referă la versul final din poezia **Departe sînt de tine**, unde cel din **Convorbiri**, „Și nu mai știu de mine, că nu m-oi ști nici eu", e înlocuit cu un altul, din manuscris, care arată în felul următor: „Să nu mă știi pe mine, cum nu m-oi ști nici eu". Alte corecturi apar la **Luceafărul**, unde este înlocuit de asemenea un vers din **Convorbiri**, și o strofă întreagă adăugată, cu mențiunea „Această strofă nu figurează în nici o ediție, s-a adăugat după textul **Convorbirilor literare**".

Dar cel mai interesant element de noutate pe care-l conține ediția Xenopol este o poezie total necunoscută edițiilor anterioare și care n-a mai fost inclusă în niciuna din edițiile următoare, nici măcar în aceea a lui Perpessicius. E vorba de poezia **La Baudius**, pe care Xenopol o dă drept traducere din limba germană, după un original ce ar fi fost odinioară în posesia lui și care s-a pierdut. E o închinare adusă de poet actriței vieneze Augusta Wilibrant-Baudius, cunoscută, alături de Friederika Bognar, a fi fost frecventată și admirată de poet în epoca sa vieneză. Xenopol își însoțește traducerea de următoarea notă: „Această poezie a fost scrisă de Eminescu în limba germană, pe cînd era în Viena și dedicată actriței germane Baudius. Traducerea e de mine. Originalul l-am pierdut; îmi aduc aminte numai de cele 4 versuri finale: „Wie Stern'viel Gedanken mild; /Im tiefen Grund, Wie Mondenrund / Ihr theures blechies Bild". Iată acum traducerea lui Xenopol: „În pară fierbinte ard stelele sus / Pe-albastrul întins al tăriei; / Adînc însă-n mare / Lin, tainic apare / A lunei figur'argintie. // Așa-n al meu suflet pe ceriul înalt / Ca stele, gîndiri multe, blînde; / În taină profundă / La luna profundă, / Icoana ei palid s-ascunde".

Ceea ce e mai ciudat e faptul că editorii ulteriori ai lui Eminescu nu au luat nici o poziție față de această poezie atribuită lui Eminescu, deși ea trebuia să-și facă loc la capitolul de **Incerte** din ediția Perpessicius, de unde lipsește. Sigur Călinescu ia drept bună informația și reproduce versurile nemțești în **Viața lui Mihai Eminescu**, ceea ce e desigur un indiciu că poezia putea exista. Și părerea noastră este că poezia e autentică și ea merită o reintroducere în circuitul mai larg al liricii eminesciene. Aceasta pentru că mai toate manscrisele indicate de Xenopol și variantele propuse de el s-au dovedit a fi reale, autentice, ele regăsindu-se sub formă de variantă în aparatul critic al ediției Perpessicius, ceea ce ne îndreptățește să-i acordăm creditul necesar și în cazul poeziei **La Baudius**.

Dacă Xenopol și-a cîștigat merite indubitabile ca editor eminescian, în aceeași măsură el poate fi revendicat și ca exeget al poetului, deși, în acest domeniu, contribuția sa e mai mult ocazională și insuficient definită. O primă luare de poziție o găsim în revista botoșăneană **Mihai Eminescu** din 1905, unde Xenopol semnează un scurt text intitulat **Alecsandri și Eminescu**, și unde cei doi poeți sînt definiți ca deschizători de drum în poezia românească a veacului, chiar dacă, prin opoziție, unul ca mesager al optimismului funciar românesc, celălalt ca înnegurare și dramatism metafizic, fapt ce le conferă amîndurora calitatea de poeți naționali. Iată textul în chestiune: „Din toți acei ce au ținut în mînă pana poeziei — mîndrele stele ce împodobesc „pridvorul albastru" al cerului românesc — se desfac doi luceferi mari și sclipitori: acel al dimineții, cu razele muiate în noianul de lumină, Vasile Alecsandri; acel al serii, înconjurat de umbrele nopții, Mihai Eminescu, cele două mari genii întrupătoare ale gîndirii dumnezeești în sînul poporului nostru. Unul se silește să reînvie inimile tuturora, arătîndu-le viitorul plin de speranțe ademenitoare; celălalt lovește cu drugul de fier în balaurii cotropitori, spre a-i alunga de pe prada pe care vor s-o sugrume.

Alecsandri și Eminescu nu cîntă însă bucuria sau jalea propriului lor suflet, ci pe acela ale neamului întreg. Cîntecele lor vor răsuna cît timp va răsuna și graiul în care au fost închegate".

În alt text memorabil, scris de istoric cu ocazia dezvelirii bustului poetului de la Galați și publicat în **Omagiu lui M. Eminescu cu prilejul a 20 de ani de la moarte**, el se adresa realizatorilor frumosului gest de pioșenie, cu cuvintele **Cinste vouă, gălățenilor!** operînd totodată o nouă delimitare a poeziei eminesciene față de a înaintașilor săi, de Alecsandri în special, precizînd: „Eminescu, la a cărui sărbătorire e consfințit acest volum, a făcut să coboare, cel dintîi la români, frumosul în adîncimile cugetării filosofice. De aceea, pe cînd versurile altor poeți, chiar și cele ale neîntrecutului Alecsandri, incită sau înduioșează, ale lui Eminescu zguduie și copleșesc, căci ele răstoarnă munțele gîndirii în marea închipuire. Eminescu, îndreptînd spre alte țărmuri barca poeziei, a trebuit să dea naștere unei școli, care tocmai dovedește superioritatea lui". Numindu-se pe sine „prietenul și unul din cei mai mari admiratori ai lui Eminescu", Xenopol a ținut să fie prezent în acel an, 1919, și în **Albumul comemorativ** editat de Octav Minar, comentînd și înfierînd pe aceia care l-au lăsat pe marele poet să se umple de patima politicii de partid, el care era „naivitatea personificată", mînîndu-l inevitabil spre „zdruncinarea mașinii gînditoare", căci poetul a pus, și aici, ca în tot ce a făcut, întreaga sa „pasiune a sufletului". Amintind că a mai prefațat volumul de traduceri în franțuzește al lui Al. Gr. Soutzu, **Quelques poesies** (1911), încheiem periplul eminescian al istoricului Xenopol, nu fără a recunoaște deschis meritele multiple pe care istoricul ieșean și le-a dobîndit pe acest tărîm.

Bust de Dan COVĂTARU (ghips)

DESPRE VÎRSTA EROULUI EMINESCIAN (I)

Creaţia eminesciană refuză să se supună unor încercări de sistematizare globală riguroasă. Ne putem apropia de spiritul ei, sîntem adesea fascinaţi de farmecul genunilor sau absorbiţi de limpezimea înălţimilor pe care ni le oferă, modul nostru de a gîndi este, fără voie, atras pe liniile de forţă ale cugetării poetului, dar numai atît. A căuta să propui sau să impui o ierarhie, o geometrie, o ordine absolută în pădurea de simboluri şi fantasme a operei sale rămîne o desfătătoare utopie, dacă este recunoscută ca atare, sau un orgoliu frizînd ridicolul, dacă nu acceptăm limitele. Şi tocmai de aceea abordarea ei din orice unghi, fie cît de strîns, şi din orice perspectivă, oricît de marginală, nu poate fi, în ultimă instanţă, inutilă, dacă luminează chiar şi una dintre faţetele cele mai ascunse ale solitarului eminescian.

Aceasta este premisa de la care purcedem în cercetarea **identităţii eroului eminescian,** fără a impune o graniţă între cel liric şi cel al scrierilor, fie şi parţial, epice. Dorinţa de a obţine o eficienţă cît mai înaltă ne-a determinat să nu optăm pentru o unică viziune critică în mod exclusiv, ci să coroborăm, în măsura posibilului şi a necesarului, mai multe strategii de abordare a operei. Ne asumăm, deci, în deplină cunoştinţă a consecinţelor, riscurile lipsei de unitate critică şi ale schimbărilor unghiului de atac.

Pornim de la o constatare de ansamblu căreia îi acordăm regim de axiomă : personajul eminescian nu cunoaşte toate vîrstele naturale (spirituale şi fiziologice) ale viului ; în afara cîtorva reprezentări sporadice şi fără pondere marcată a copilului, eroul este sau tînăr, pe o scară a vîrstei relativ întinsă, sau bătrîn, la vîrsta unei senectuţi ieşite de cele mai multe ori din ordinea firescului, dacă nu mitice. Lipseşte vîrsta maturităţii. Ca pondere, tînărul domină autoritar universul eminescian. Se înţelege, avem în vedere personajul reprezentativ pentru gîndirea poetului ; scoatem deci din discuţie cîteva plăsmuiri, să spunem întîmplătoare, care nu aderă la estetica romantismului, cum ar fi cele din **Părintele Ermolachie Chisăliţă** sau **La curtea cuconului Vasile Creangă.**

G. Călinescu a observat această caracteristică a universului eminescian, dar îi verifică existenţa numai la nivelul opţiunilor politice ale poetului şi ziaristului. Tinerii sînt, aşadar, în scrierile politice ale poetului, corupătorii tradiţiilor naţionale în toate domeniile, bătrînii, păstrătorii moştenirii înaintaşilor, factor al menţinerii organicităţii etnice, inclusiv a celei culturale : „După cum se poate vedea, problema discontinuităţii ia curînd la Eminescu forma discordiei între generaţii. **Bătrîni şi tineri, iată cei doi termeni ai antinomiei** (s.n., M.I.), care pot fi traduşi cu : generaţie naturală, continuă — generaţie nepozitivă, discontinuă ; naţionalitatea — alogenitatea". Problema trebuie pusă însă într-un cadru mult mai larg ; ea angajează, practic, întreaga lume vie a creaţiei şi personalităţii lui Eminescu. Cu precizarea că „discordia între generaţii", pe bună dreptate constatată de G. Călinescu, la nivel politic nu poate fi generalizată. Spectrul relaţiilor tînăr-bătrîn capătă, pe diverse paliere ale creaţiei, un aspect foarte larg — între antinomie şi armonie, ba chiar, în cîteva cazuri, cele două vîrste ajung să treacă una în cealaltă.

O observaţie oarecum preliminară : natura, în diversele ipostaze pe care le dobîndeşte în descripţie, nu cunoaşte nici ea decît aceste două vîrste. Predominantă este natura tînără. Se poate uşor constata că principala ei marcă e floarea, reprezentare nu a primăverii, căci „aeru-i văratic" i-ar lumina „verzuie, clară, aromată", ci a tinereţii ca putere de rodire aflată în stadiul virtualităţii — inocentă, nenuntită. Ţara zînei Dochia din **Memento mori** este o „grădină luminată", lumina (solară, selenară sau emanînd dinlăuntru) fiind un apanaj al tinereţii. Energia vitală se exprimă prin dimensiuni : în **Miradoniz** grădina e „o florărie de giganţi". Topografic, locul grădinii este valea, traversată de „rîuri argintoase care mişcă-n mii de valuri". Decorul acestei nudilităţi eterne este mirific : „Sunt păduri de flori, căci mari-s florile ca sălci pletoase, / Tufele cele de roze sunt dumbrave-ntunecoase, /.../ Ale rozelor lumine împlu stînca cu roşeaţă, / Ale crinilor potire sunt ca urne de argint". Jean Pierre Richard observă că în poezia de natură a lui Gerard de Nerval dominante sînt culorile verde şi roşu, semne ale caloricului şi ale unei vitalităţi eruptive a vegetalului. La Eminescu verdele şi roşul de asemenea există, dar argintiul, prezent în toate descripţiile de natură înnobilează şi atenuează senzualitatea inocentă care emană din peisaj.

Opusul văii înflorite este muntele, reprezentare evidentă a senectuţii ; el este piatră neagră, dezgolită sau acoperită de codrii tenebroşi. Trecerea dintr-un spaţiu în celălalt se face abrupt : „O vale cît o ţară-i grădina, / Castelului Miradoniz". Muntele-palat are „drept streaşină (...) un codru vechi / Şi colonadele (...) de munţi în şir, / Cei negri de bazalt se înşirau, / Pe cînd deasupra, streaşina antică, / Codrul cel vechi fremea îmflat de vînt". În **Povestea magului călător în stele** sugestia este sporită de atotputernicia frigului şi a diavolescului : „Şi grindini cu gheaţă cu ghemuri ca rodii / Se sparg de a stîncelor coaste de fier / Şi-n ceruri se-ncurcă auritele zodii / Şi dracii la rîuri adun licapodii / Şi iarna mugeşte călare pe ger". Văzut astfel, muntele nu poate fi lăcaş decît pentru făpturi aparţinînd eternităţii : zeii vechii Dacii în **Memento mori,** magi „de zile vecinici" în **Strigoii** şi **Povestea magului călător în stele.**

I. Premise biografice

Se ştie că, mai ales în cazul artiştilor aparţinînd tipului creator romantic, avatarurile biografice, cu precădere cele care ţin de copilărie, se imprimă adînc în destinul personajelor şi la fel în substanţa şi structura lirismului. În special la scriitorii propriu-zis romantici, lectura în text a acestor pre-texte nu întîmpină dificultăţi şi serveşte efectiv la explicarea substanţei operei. Eminescu nu face excepţie ; copilăria, ca atare, şi unele evenimente ale acestei perioade a vieţii au, din acest punct de vedere, o importanţă majoră. Reţinem, în continuare, numai pe acelea care au repercusiuni evidente asupra condiţiei şi profilului eroului, fie liric, fie al scrierilor epice.

1. **Relaţiile tată-fiu.** Toate biografiile poetului subliniază raporturile preponderent conflictuale între părinte şi odraslă, consecinţă, în primul rînd, a deosebirilor dintre cei doi. Opoziţia începe cu înfăţişarea exterioară şi se manifestă consecvent în profunzime, la toate nivelele personalităţii. Că nu s-au înţeles, este una, dar esenţialul rămîne că Gheorghe Eminovici a fost, încă din primii ani ai copilului, instanţa coercitivă. Nu vom repeta cele ştiute despre anii primei copilării şi ai şcolarităţii cernăuţene. Într-o sensibilitate ca aceea a viitorului poet, manifestările frecvente ale autorităţii paterne (precum impunerea, fără drept de apel, a anumitor exigenţe, fixarea unor interdicţii — pentru copilul Mihai imposibil de respectat —, pedepse care au ajuns pînă la privarea de libertat deschideau între tată şi fiu un gol care nu avea să dispară niciodată. Apropierea de Aron Pumnul, căruia îi dedică ştiutul poem, are, în acest context, o valoare compensatorie. Copilul cu o structură sufletească deosebită simţea, desigur, nevoie de căldură ; or, tatăl nu-i oferea decît necesara fizionomie a autorităţii inflexibile. Ca să nu mai vorbim de faptul că, la anii cînd Mihai începe să înţeleagă lumea, părintele, în vîrsta de peste 40 de ani, îi apărea, fireşte, bătrîn ; pentru el nu era decît o instanţă punitivă, căci bunele lui intenţii nu puteau fi înţelese din moment ce nu coincideau cu impulsurile băiatului. Mai tîrziu, cînd era student la Berlin, avea să i-o reproşeze deschis, generalizînd : „Dacă nu ţi-am scris pînă acum causa a fost neîncrederea cu care întîmpini orice voinţă proprie a oricăruia din fiii dumitale". În operă această înstrăinare lasă urme adînci : tatăl nu apare în biografia eroului eminescian sau, dacă, totuşi, este amintit, nu influenţează, sau este o prezenţă negativă în destinul lui ; cu o excepţie — tatăl lui Toma Nour.

2. **Relaţiile mamă-fiu.** Mihai a fost al şaptelea născut al Ralucăi Eminovici (cifră fatidică !). O fiinţă ca ea, mai ales în circumstanţele matrimoniului cu căminarul, îi putea oferi afecţiune, dar nu şi ocrotire. Şi, de altfel, trebuie să ne întrebăm de cît timp a dispus ea pentru a-i da plenitudinea tandreţii materne dacă, în primii şase ani de viaţă ai poetului, Raluca Eminovici a mai adus pe lume trei copii. Intensitatea sentimentelor celor doi va fi suplinit însă micimea timpului pe care ea i-l putea dărui fiului din moment ce mama este o prezenţă (sau absenţă) determinantă pentru începuturile personajului eminescian. Şi încă un lucru : în atributele şi prerogativele iubitei se insinuează, uneori, ceva matern.

3. **Relaţiile fraterne.** Puţini oameni au parte de atîta moarte şi suferinţa între cei foarte apropiaţi, şi asta în vremuri normale, cît a văzut poetul în familia sa: Ruxandra moare cînd Mihai avea cinci ani ; Vasile la un an şi jumătate, cînd poetul avea optnouă ani , Maria, cînd avea şase ; Ilie, cel mai apropiat ca vîrstă şi cel mai iubit dintre fraţi, cînd avea treisprezece ani ; peste zece ani moare Iorgu ; după încă un an, Şerban ; doi ani mai tîrziu, în august 1876, moare Raluca, mama. În douăzeci de ani, şapte morţi în familie ! „Melancolie", publicată în septembrie 1876, înregistrează seismele : „Credinţa zugrăveşte icoanele-n biserici — / Şi-n sufletu-mi pusese poveştile-i feerici, / Dar de-ale vieţii valuri, de al furtunii pas / Abia conture triste şi umbre-au mai rămas. / În van mai caut lumea-mi în obositul creier : / Căci răguşit tomnatec, vrăjeşte trist un greier : / Pe inima-mi pustie zadarnic mîna-mi ţiu, / Ea bate ca şi cariul încet într-un sicriu". Orice comentariu este aproape inutil. Reţinem doar că partea cea mai valoroasă a creaţiei este împlinită sub incidenţa şi a acestor evenimente.

Biografii sînt de acord că Ilie i-a fost, în copilărie, cel mai apropiat ; fapt cu totul firesc dacă ţinem seama de data naşterii şi morţii celorlalte vlăstare ale familiei. De la el aude povestea solitarului Robinson, împreună cu el intră, pentru prima dată în scenariul basmului în care lui Mihai îi revenea rolul lui Făt-Frumos ; şi tot împreună cu el urcă, prima dată, în nişte munţi imaginari : „Şi pe şură ne primblam / Peste stuf şi paie / Şi pe munţi ne-nchipuiam / Că facem bătaie".

4. **Iubirea.** La data cînd scria **Melancolie,** murise şi enigmatica Elena, cea din **Mortua est, Sara pe deal** şi din alte poeme care evocă iubirea adolescentină. Impactul acestei dispariţii asupra eroticii poetului (avem în vedere, mai ales, vîrsta iubitei) este considerabil. Nu ne mai oprim asupra celorlalte iubiri ale poetului ; sînt cunoscute, cu tot restul lor de legendă. Atragem atenţia asupra unui singur amănunt : în două dintre ele (Veronica, Mite), tînărul Eminescu intra în rolul lui Făt-Frumos care trebuie să smulgă iubita din mîinile unei puteri malefice — zmeul —, căci ambele femei erau măritate.

5. **Lumea rurală.** Lumea ţărănească propriu-zisă, în mijlocul căreia a copilărit, nu se individualizează nici în poezia, nici în proza lui Eminescu. Ea poate apărea ca decor (satul în **Sara pe deal,** „colibele din vale", în **Din străinătate)** sau ca generator al unei puternice inducţii spirituale. Nu ne gîndim, în mod expres, la contactul, într-o prima etapă, cu folclorul („Poveşti şi basme, ghicitori, eresuri"), ci la efectul pe care l-a avut cunoaşterea, în copilărie, la vîrsta, deci, a unei totale deschideri a eului către gîndirea mitică, a proprietarilor acestei literaturi şi acestei spiritualităţi. Consecinţa este integrarea, nu numai fără efort, dar cu o „ştiinţă" arhaică („abia-nţelese, pline de-nţelesuri") şi cu o voluptate care merge pînă la beatitudine : „Răsare luna,-mi bate drept în faţă : / Un rai de basme văd printre pleoape, / Pe cîmpi un val de argintie ceaţă, / Sclipiri pe cer, văpaie preste ape, / Un bucium cîntă tainic cu dulceaţă, / Sunînd din ce în ce tot mai aproape... / Pe frunze-uscate sau prin naltul ierbii, / Părea c-aud venind în cete cerbii". **(Fiind băiet păduri cutreieram).** Iată un motiv suficient unui poet romantic pentru a cultiva, dincolo de limitele ei temporale, copilăria, ca vîrsta a priceperii nemijlocite a proiecţiilor mitice („lume ce gîndea în basme"). Pentru Eminescu, basmul reprezintă genul primordial ; ulterior, capătă acces la mit, în sensul plin al cuvîntului, şi atunci orizontul său poetic dobîndeşte, practic, toate marile sale jaloane. Marthe Robert observă că „romanticul tipic este, înainte de toate, un făcător de basme, el chiar se vrea epigon" **(Romanul începuturilor, începuturile romanului,** p. 120). Or, lumea basmului se împarte în tineri şi bătrîni, între aceste două serii de personaje nemaiexistînd, practic, nimic altceva, Dar acest fapt nu ne reţine deocamdată. Ne interesează doar motivaţiile uneia dintre ipostazele bătrînului — cea benefică : magul, înţeleptul. Ele sînt trei, se pare. Principala sursă este desigur, bătrînul cu funcţie de agent ameliorator din basm, de regulă înzestrat cu puteri magice, Sfînta Vineri, bunăoară. A treia ţine de experienţa nemijlocită ; primul contact cu basmul îi va fi fost înlesnit de bătrîni povestitori din mediul rural, umbrele lor sînt evocate, mai tîrziu, în scrisori şi texte literare. G. Călinescu citează una către sora Harieta : „E mult de atunci, Harietă, de cînd eram mici de tot şi ne spuneau moşnegii poveşti". Mai interesantă pentru noi, decît această evocare, este în citata scrisoare, reflecţia care urmează : „Poveşti sunt toate pe lumea asta". Pentru Eminescu marca edenică a copilăriei o constituie, exclusiv, basmul.

II. Naşterea

Eroul literaturii lui Eminescu posedă toate caracteristicile personajului romantic, am zice, fără abatere de la regulă. El se recomandă ca atare, mai întîi prin naştere. Fiind croit ca fiinţă de excepţie, naşterea însăşi trebuie să fie astfel. Dar ce ar putea fi ieşit din comun în acest moment al vieţii ? Fireşte, în primul rînd, identitatea părinţilor. Din acest punct de vedere, mulţi dintre eroii lui Eminescu, ne referim la cei din proze şi la acele poeme care au minimum de structură narativă, aparţinînd seriei, atît de frecventată la romantici, a bastardului. Nu vom insista aici asupra motivaţiei psihanalitice la modul teoretic ; ar însemna să rezumăm prea multe pagini de psihanaliză, de la Freud la Kretschmer. Am dori însă a se reţine că anumite circumstanţe familiale (originea ţărănească a tatălui, pe care Eminescu nu o divulgase decît lui Creangă, şi cea boierească a mamei) şi relaţiile cu tatăl vor fi influenţat opţiunile poetului nostru. În **Făt-Frumos din lacrimă** falsul tată este „un împărat întunecat şi gînditor ca miază-noaptea", „ce-n viaţa lui nu rîsese niciodată", „leu îmbătrînit", iar mama „o împărăteasă tînără şi zîmbitoare ca miezul luminos al zilei". Zămislirea lui Făt-Frumos se produce înafara căsniciei, printr-un miracol : „Înduplecată de rugaciunile împaratesei îngenuncheate, pleoapele icoanei reci se umezira şi o lacrimă curse din ochiul ei cel negru al mamei lui Dumnezeu. Împărăteasa se ridica în toată mareaţa ei statură, atinse cu buza ei seacă lacrima cea rece şi o supse din adîncul sufletului său. Din momentul acela ea purcese îngreunată. Pruncul miraculos pare a fi fost destinat sacrificarii pentru binele tatălui : cînd dobîndi putere, plecă să se bata el singur cu oştile împăratului ce-l duşmănea pe tată-său". La fel de important este că, după ce îşi împlineşte menirea de pedepsitor şi salvator, nu se mai întoarce în ţara părintelui. O situaţie similară cunoaşte, desigur, feciorul de împărat fără stea din **Povestea magului călător în stele ;** şi el este fiul unui împărat „bătrîn, cu ani o sută pe fruntea lui de nea", deci recuzabil biologic şi al unei mame despre care poemul nu spune nimic. Zămislirea lui face legătura cu o treaptă mai înaltă a naşterii fiinţei supraumane. Căci singurul erou eminescian care, ca şi el, nu are stea, este Hyperion, a cărui dublă condiţie — de a trăi sentimente, ca oamenii, şi de a fi în afara timpului confirmă o origine bastardă superioară, divină. Din mitologie ştim că titanul Hyperion este fiul zeului primordial Uranos, simbol al cerului, al cosmicului, şi al zeiţei pămîntului, Geea. Cătălin este tot bastard, dar de extracţie inferioară („Băiat din flori şi de pripas"). Opoziţia este evidentă în **Demonism,** unde umanitatea are doi taţi : „Titanul mort" — pămîntul care inspiră „gîndiri nobile" — „Întoarcerea la fire şi dreptate" — şi Demiurgul — „(...) mare/Puternic, egoist" — care inspiră omului năzuinţe deşarte : „În van voim a reintra-n natură, / În van voim a scutura din suflet / Dorinţa de mărire şi putere / Dorinţa de a fi ca el în lume : / Unici (...)". altfel spus, toată omenirea este, primordial, bastardă.

Călin, fiul lui Călin din **Călin (file din poveste),** este rodul unei iubiri vinovate dintre o fiică de împărat şi Zburător. Citit cu atenţie, poemul ne relevă un fapt straniu : după reîntoarcerea Zburătorului, care se căsătoreşte cu fata de împărat, fiul dispare din basm. Să fie numai reflexul nevoii de a se respecta ritualul nunţii ? Cazul lui Dionis e mai tipic. Tatăl este un aristocrat „cine ştie cum rătăcit în clasele poporului de jos. Misterios. fără să spuie cuiva secretul numelui lui, el şedea în casa preotului bătrîn a cărui fiică era Maria. Ei se iubiră. (...) Dar într-o zi el primi o scrisoare cu sigil negru — o deschise — o ceti — o rupse în bucăţi şi cu ea mintea sa... (...) El muri în spitalul de alienaţi... palid, mut pînă-n ultimul moment, preocupat pare că de a ascunde un secret mare. Fructul amorului acestor oameni fu Dionis".

În **Visul unei nopţi de iarnă,** una dintre motivaţiile pe care psihanaliza şi psihocritica o dau existenţei în literatură a motivului bastardului — inventarea unei origini nobile. Povestindu-şi visul la persoana I, personajul reproduce următoarea întîmplare al cărui protagonist a fost :

„— A cui eşti tu, măi băiete ?...

— A mamei, zisei, nici nu ştiu cum îl chema pe tata...

— Dacă eşti a mamei, vin la tata, zise ea şi mă luă de mînă...

Intrai în nişte odăi frumoase cu covoare pe jos, cu divanuri de jur împrejur... iar un boier bătrîn şedea pe divan şi bea ciubuc".

O situaţie asemănătoare găsim în **Iconostas şi fragmentarium.** Dar iată şi un personaj feminin de origine bastardă, situaţie rarisimă în literatura romantică şi unică la Eminescu — Blanca din **Povestea teiului :** „— Blanca, ştii că din iubire / Făr' de lege te-ai născut".

În încheiere la acest paragraf, o singură precizare, deocamdată : starea de bastard nu indică inferioritate ; dimpotrivă, e semnul predestinării pentru o soartă ieşită din comun, hărăzită doar celor aleşi.

Mihail IORDACHE

EDIŢII NECUNOSCUTE ALE BASMELOR LUI MIHAI EMINESCU

Receptarea Poetului Naţional poate fi foarte bine judecată şi prin prisma apariţiilor editoriale. Este o explicaţie a preocupărilor avute, de-a lungul timpului, de numeroşi cercetători, care au încercat să realizeze un tablou complet al ediţiilor de opere eminesciene, din care să poată fi extrase date referitoare la aria de răspîndire, modul, nivelul de receptare al poeziei şi prozei lui Mihai Eminescu.

Pe urmele unor Adamescu sau Perpessicius, Biblioteca Academiei R.S.R. a scos în 1976 un masiv volum intitulat **Bibliografia Mihai Eminescu. 1. Opera** în care, după o cercetare asiduă, au fost cuprinse ediţiile eminesciene depistate de colectivul condus de G. Ştrempel şi apărute pînă în 1972. Golurile de informaţie, inerente unei atari întreprinderi, au fost treptat acoperite de intervenţiile în presă ale fericiţilor posesori de ediţii rare. Notabilă este, în această direcţie, apariţia la Oradea, în ian. 1986, prin strădania deosebită a lui Constantin Mălinaş, a unui catalog de ediţii româneşti, intitulat „Biblioteca ediţiilor Eminescu".

Pe aceleaşi coordonate se înscrie şi articolul de faţă, care îşi propune să semnaleze patru ediţii de basme eminesciene, toate apărute în editura Ioan Călinescu din Buzău în perioada interbelică şi care nu figurează în nici o bibliografie de acest gen elaborată în ţară.

Editura mai sus menţionată a fost pomenită de prof. Gavril Istrate într-un articol din „Cronica" — 5 oct. 1984 în care comenta un volum de poezii apărut în aceeaşi perioadă. Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu" din Iaşi posedă în fondurile sale un exemplar din aceeaşi colecţie, cu aceleaşi date exterioare, dar de **Basme.** Cartea, de mărimea 18x11 cm are 84 pag. şi cuprinde, în ordine, basmele: **Făt-Frumos din Lacrimă, Călin Nebunul, Călin, Frumoasa Lumii, Finul lui Dumnezeu** şi **Borta vântului,** cei doi **Călini** în versuri, restul în proză. La pag. 3—5 găsim o **Introducere** semnată Şt. P., iar finalul (p. 81—83) aparţine unui **Vocabular.** Preluînd sistemul folosit de Perpessicius în vol. IV de **Opere,** descrierea paginii de titlu este următoarea : MIHAIL EMINESCU // — // BASME // — // marca edit. // — // EDITURA IOAN CĂLINESCU — BUZĂU //, totul într-un chenar ornamental. Pe copertă se află un desen color (cu roşu, albastru şi verde pe fond galben) înfăţişîndu-l pe Făt-Frumos înaintea unui castel în pragul căruia stă Ileana cu furca-n brîu. („Pe cînd degetele mele torceau un fir, gîndurile mele torceau un vis, un vis frumos, în care eu mă iubeam cu tine. Făt-Frumos, din fuior de argint torceam şi eram să-ţi ţes o haină urzită în descîntece, bătută-n fericire").

O confruntare cu ediţiile de basme apărute pînă atunci ne arată că modelul l-a constituit volumul: M. Eminescu, **Opere complete. I. Literatura populară,** cu prefaţa lui Ilarie Chendi, apărut în 1902. De ce a fost preferată această ediţie şi nu cele mai recente îngrijite de Ion Pillat **(Basme în proză** — 1939) şi D. Murăraşu **(Literatura populară** — 1936) nu ştim. Argumente pentru apariţia cărţii în discuţie înainte de sept. 1940 ni se par a fi: data intrării în Biblioteca Fundaţiei (4.IV.1941 — ca toate celelalte 3) adresa librăriei editoare de pe coperta a IV-a (Str. Regele Carol II, 122), dar, mai ales, tonalitatea pe care o are **Introducerea.** Cartea este prezentabilă, în ciuda unor evidente greşeli de tipar.

Celelalte trei ediţii nesemnalate pînă acum există în dublu exemplar la B.C.U. Iaşi. Acestea fac parte dintr-o colecţie şi au numere de ordine de la 1 la 3. Descrierea lor, după paginile de titlu: COLECŢIA ŞCOLARĂ A EDITURII IOAN CĂLINESCU // — // M. EMINESCU // — // Basme // I// Frumoasa Lumii // Călin // — // EDITURA LIBRĂRIEI IOAN CĂLINESCU — BUZĂU //; COLECŢIA ŞCOLARĂ A EDITURII IOAN CĂLINESCU // — MIHAIL EMINESCU // — //II// FĂT-FRUMOS // — // DIN LACRIMĂ // — // 2 //— // EDITURA LIBRĂRIEI IOAN CĂLINESCU // — // — BUZĂU — //; COLECŢIA ŞCOLARĂ A EDITURII IOAN CĂLINESCU // — // M. EMINESCU — V. ALECSANDRI // Finul lui Dumnezeu // Borta Vântului // Mărioara Florioara // 3 // — // EDITURA LIBRĂRIEI IOAN CĂLINESCU — BUZĂU //. Cele trei broşuri sînt de formatul 15x11 cm şi au, respectiv, 30, 31 şi 31 de pagini, la cea de-a treia poveştile lui Eminescu întinzîndu-se între pag. 3—20. Toate au coperta I cu desene în culori vii şi apar, după cum se menţionează la p. 2, „sub îngrijirea unui comitet literar : (cop. IV ne oferă şi o listă din care se vede că în această colecţie au apărut 16 broşuri aparţinînd clasicilor noştri : M. Eminescu, V. Alecsandri, Ion Creangă şi Simeon Florea Marian). Tot la p. 2 există precizarea: „Ediţia Şt. P. — Buzău" şi, într-adevăr, sînt o reluare fidelă a volumului de **Basme** descris la început (inclusiv greşelile de tipar). Din p. 2 a acestei ediţii-tutelă aflăm şi componenţa comitetului de redacţie, format din soţii Beşchea şi Serbescu (învăţătorul D. Serbescu-Lopătari fiind singurul cu un oarecare nume ca poet şi publicist al perioadei).

Cele patru ediţii avute în vedere, chiar dacă au cunoscut o circulaţie limitată, au importanţa lor prin faptul că fac parte dintre puţinele tipăriri ale basmelor eminesciene înainte de 1944. Apartenenţa la o colecţie şcolară le face să capete şi rol de instruire, ele fiind probabil folosite în şcolile judeţului respectiv.

P. LIVIU

Poeţi din R.S.S. Moldovenească

În veacul celălalt...

În veacul celălalt voi fi bătrînă.
Voi face ordine-n scrisori
Şi în sfîrşit voi şti cu cine,
Iubitul meu, o să te-nsori.

Va fi ca astăzi zi de vineri,
Va fi tîrziu şi voi citi
Scrisori de cînd eram prea tineri
Şi n-am ştiut a ne iubi.

Le voi ascunde-apoi în ladă,
Gîndindu-mă la altceva —
La anii mei toţi strînşi grămadă,
Ca nişte bani într-o basma.

Şi fiindcă n-o să am cu cine,
O să ies singură în parc,
Unde-au să-şi scuture lumina
Copaci din veacul celălalt.

Lorina BĂLTEANU

Baladă pentru mama

Mamă, te respiră sarea unei mări cu malu-n ceaţă
Şi rămîi tot mai puţină şi cînd dau ca să te strig —
Cade-o stranie ninsoare, parcă dintr-o altă viaţă,
Şi amurgul sîngerează ca o lebădă pe dig.

Şi decembrie-şi dezleagă cîinii albi în patru vînturi
Şi începe-o vînătoare fără treceri, fără vad,
Şi nu pot ca să te apăr decît doar la mine-n gînduri,
Unde nu pătrund dulgherii ce lucrează-n lemn de brad.

Şi te văd în nopţi senine, blînd arate de colinde,
Aşteptînd pe-un prund de lacrimi şi-ascultînd singurătăţi ;
Peste vămile pierdute, pe sub stelele flămînde,
Tremură-o lumină unde s-ar putea să te arăţi.

Şi te duci pe-un fir de rază, răsărind la prag de lume,
Şi te strig — dar mi se-ntoarce glasul frînt şi fără leac ;
Golurile se-nfioară... Se-nroşeşte marea-n spume...
Şi rămîi tot mai puţină — ca făclia-acestui veac.

Arcadie SUCEVEANU

Eminescu prezentat de R. Lovera

Structurată după sistemul lucrărilor secolului al XIX-lea **La letteratura rumena con breve Crestomazia e Dizionarietto esplicativo**, Milano, 1908, a lui Romeo Lovera, păstrează aceleaşi compartimente de conţinut ca şi celelalte studii angajate în prezentarea literaturilor străine. Inaugurîndu-se cu două capitole care definesc naţiunea română etnic şi lingvistic, Romeo Lovera trece în revistă întregul traseu pe care-l parcurge literatura noastră de la primele ei începuturi şi pînă la Macedonski. Pe suprafaţa acestui spaţiu evolutiv introduce scriitori reprezentativi ai fiecărei etape, fără să insiste prea mult asupra lor. De analize mai consistente se bucură doar Eliade Rădulescu, V. Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu şi Mihai Eminescu.

Cea conferită bardului de la Ipoteşti nu depăşeşte, ca proporţii, pe celelalte. Denotă că în **La letteratura rumena** a lui R. Lovera, Eminescu nu se bucură de un regim preferenţial. Lucrarea lui R. Lovera a apărut în 1908, cînd Eminescu încă nu se impusese ca **summa summarum** a lirici româneşti. Calitatea aceasta e recunoscută de opinia publică abia mai tîrziu. Pînă atunci, R. Lovera îl vede pe poet la dimensiunile acordate de critica timpului. Comparîndu-l cu Maupassant, îi acreditează trăsături specifice care îl definesc numai în parte. Celelalte îi rămîn străine, pentru că R. Lovera n-a cunoscut istoria literaturii şi literatura noastră în toată intimitatea ei. Din cauza aceasta face afirmaţii care nu corespund întotdeauna adevărului. Astfel, vorbind de **Epigonii** lui Eminescu, susţine că în cuprinsul lor poetul consideră că domnitorul Cantemir „cànta le armi". Ori realitatea este alta. Textul eminescian spune clar : „Cantemir croind la planuri din cuţite şi pahare". În consecinţă, nu e vorba de arme războinice, ci de aranjamente politice pe care domnul Moldovei spera să le realizeze cu ocazia unor banchete de felul aceluia pe care l-a organizat la iarbă verde, în cinstea lui Petru cel Mare, în apropierea Iaşului, la 1711.

Altă deficienţă a studiului lui R. Lovera e că-i dă lui Al. Beldiman calificativul de „belicoso", deşi Al. Beldiman numai „belicoso" n-a fost. Dimpotrivă. Istoria literaturii îl cunoaşte ca pe un om paşnic, potolit, care detestă actele brutale, violente. Mărturie în privinţa aceasta aduce faptul că deplînge cele întîmplate în ţară, la 1821. Nemulţumirea şi-o manifestă în **Jalnica Moldovii întîmplare**, ale cărei versuri înfăţişează „stricarea ţării" din punct de vedere social-politic, precum şi decăderea ei economică.

Recunoscînd lui Eminescu o importanţă deosebită în promovarea culturii şi literaturii române, R. Lovera îl aseamănă cu Foscolo şi Leopardi. Apropierea e îndreptăţită, pentru că particularităţile pesimismului le împărtăşesc deopotrivă. Impactul cu realitatea le-a provocat la toţi trei dezgust faţă de viaţă, tendinţă de însingurare, neîncredere în viitor.

Ceea ce-l distinge pe Eminescu de italieni este strădania lui de a oferi compatrioţilor nu „o limbă ca un fagure miere", ci una care să corespundă stadiului cultural al epocii. Pînă la marele poet, posibilităţile expresive ale limbii noastre literare nu se acoperă întotdeauna perfect cu fondul. Decalajele surprinse se datoresc fie lipsei de concizie a cuvintelor, fie instabilităţii lor formale. Cauzele imperfecţiunilor remarcate provin atît de pe urma absenţei unei personalităţi autoritare care să impună forma corectă a termenilor, cît şi a neologismelor de provenienţă latină la care s-a recurs pentru a susţine descendenţa romanică a limbii. Dacă, politic, intervenţiile reţinute sînt justificate, practic ele lasă de dorit. În urma dirijării lor deliberate, limba a suferit întîi oprimarea latiniştilor care o voiau aidoma limbii lui Cicero şi o forţau să-şi schimbe aspectul. Pe urmă au preluat-o romanticii de la 1848, care, în frunte cu V. Alecsandri, vroiau s-o îmbrace în haină populară. Cum şi aceasta s-a dovedit a nu fi forma convenabilă dialogării comune, lui Eminescu îi revine meritul de a fi imprimat limbii valenţe noi, capabile s-o propulseze pînă departe în timp. Restructurînd-o magistral, marele nostru poet i-a împlinit destinul, ridicînd-o la altitudini artistice nebănuite.

Necesitatea unei primeniri expresive se simţea de mult. Devenise acută către sfîrşitul secolului al XIX-lea, cînd se înregistrau progrese notabile în toate domeniile. Rezultatul muncii creatoare trebuia cunoscut. S-a purces atunci la difuzarea lui prin intermediul unor termeni corespunzători care s-au inspirat, în parte, din lexicul eminescian. În felul dat, poetul s-a dovedit a fi o prezenţă spirituală permanentă în viaţa poporului. Poezia lui s-a bucurat de o receptare masivă şi continuă, ca fiind expresia cea mai desăvîrşită a posibilităţilor verbale ale limbii noastre.

R. Lovera recunoaşte că, la mlădierea limbii române, Eminescu a contribuit din plin cu întreaga sa genialitate. Poetul nu s-a lăsat influenţat de tendinţele lingvistice ale timpului, ci şi-a croit un drum pe care s-a dus pînă la împlinirea sonorităţilor visate. A reuşit, pentru că a persistat în clar-viziunea sa, neţinînd seama de condiţiile grele, pe care le-a surmontat. Dacă evenimentul restructurării a avut loc în limitele limbii române, aceasta nu înseamnă că manifestarea nu s-ar fi putut întîmpla şi în condiţiile altor limbi, pentru că „dacă Eminescu ar fi fost educat în România sau în Franţa, în Austria sau Germania, dacă ar fi moştenit sau adunat averi mai mari sau mai mici, dacă ar fi ocupat un post mai înalt sau mai mic în ierarhia statului, dacă ar fi întîlnit în viaţa sa sentimentală alte figuri umane, Eminescu ar fi rămas acelaşi" (R. Lovera, **La letteratura rumena**, p. 102), şi, în consecinţă, ar fi procedat la fel.

După R. Lovera, ca şi după alţi exegeţi ai poetului, trăsăturile specifice ale lui Eminescu sînt : melancolia şi pesimismul. Sursa acestei atitudini e Schopenhauer. Urmele filozofului german se disting uşor în conţinutul ritmicităţii versurilor poetului. Totuşi acesta nu-l urmează pe filozoful german întocmai, pentru că include în fluidul liricii sale mult element peisagistic. Natura diluează rigiditatea enunţurilor filozofice. Le face mai accesibile, mai apropiate. În plus, contribuie, uneori, la definirea mai exactă a sentimentelor încercate, la rotunjirea lor. Finalităţi similare are natura şi în proza lui Sadoveanu. Ea suplineşte, nu o dată, conţinutul confesiunilor sau le face mai uşor de comunicat.

Pentru a-l proiecta cît mai veridic pe Eminescu pe fundalul timpului, R. Lovera îl alătură pe Luceafărul poeziei româneşti de V. Alecsandri. Din paralela realizată scoate în evidenţă contrastul dintre cele două potenţe lirice româneşti, observînd atît „l'olimpica serenità d'Alecsandri („olimpica seninătate a lui Alecsandri", cît şi „il diluvio di neri pensieri che si arrabattono nella mente di Eminescu" (p. 114) („potopul de gînduri negre care se agită în mintea lui Eminescu"). Deşi atitudinile sînt contrastante, ele se completează reciproc, întregind imaginea realităţii cultural-literare specifice naţiunii noastre de la sfîrşitul secolului trecut.

Traian CANTEMIR

CONSEMNĂRI

● Supliment omagial

Cu ocazia comemorării Centenarului morţii marelui poet, la Botoşani a apărut suplimentul omagial „Mihai Eminescu 100", editat de ziarul „Clopotul" din localitate. Publicaţia, bogat ilustrată şi realizată într-o reuşită ţinută grafică, include numeroase articole, studii, mărturii lirice şi consideraţii critice semnate de creatori locali şi de prestigioase personalităţi culturale din ţară, care relevă în intervenţiile lor unicitatea şi complexitatea operei genialului poet, perenitatea valorii sale, prestigiul şi aprecierea de care aceasta se bucură în ţară şi în lume.

Printre colaboratorii suplimentului se reţin numele acad. Radu Voinea şi Al. Balaci, ale scriitorilor Marin Sorescu, Grigore Vieru, Adrian Păunescu, Anghel Dumbrăveanu, Andi Andrieş, George Macovescu, ale criticilor şi istoricilor literari Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Constantin Ciopraga, Ion Dodu Bălan, Dimitrie Vatamaniuc, Mihai Drăgan. **(I. B)**

● „Cîntarea României"

În cadrul manifestărilor artistice incluse în Festivalul Naţional „Cîntarea României", sălile Muzeului Judeţean şi foaierul Teatrului Municipal au găzduit o selecţie reprezentativă de artă plastică şi artă populară, datorată creatorilor amatori din judeţ. Mai mult de 180 de lucrări de pictură, sculptură şi artă decorativă, semnate de 80 de autori, sînt reunite în această expoziţie sub aceeaşi aripă de gînd curat şi dragoste pentru artă, pentru formă şi culoare, pentru om şi natură, pentru valoroasele noastre tradiţii populare. Evaluînd momentul, se poate aprecia, atît la autorii „consacraţi" de ediţiile anterioare, cît şi la mai tinerii sau nou veniţii lor colegi în această expoziţie — o mai mare diversitate tematică. Este lăudabilă abordarea figurii umane, a portretului, după cum, firesc, ne bucură revenirea în competiţie a picturii naive (secţia de la Teatrul Municipal) care, aşa cum ştim, a impus pe plan naţional numele unor creatori din aşezări sucevene, despre creaţiile cărora s-ar putea „povesti" în mod aparte, avansînd deocamdată doar părerea că despre Gh. Sahlean, V. Ciocan, R. Puha, şi D. Ciuhan vom auzi lucruri de o cuceritoare frumuseţe.

Autorilor de pictură precum G. Micu, E. Burlacu, B. Moroşanu, I. Csukat, C. Ungureanu, A. Constantin, G. Enghelbert, I. Galanton, V. Siminiuc, D. Zăgan ş.a., li se alătură complementar „graficienii" D. Catargiu, G. Ostafi, P. Salar, L. Nica, fraţii Bratiloveanu, ale căror lucrări justifică aprecierea plusului de relief, culoarea şi forţa artistică a expoziţiei din actuala ediţie.

Cele trei săli ale secţiei de ştiinţe naturale a Muzeului Judeţean au găzduit peste 370 de piese, ilustrînd meşteşugurile tradiţionale practicate de cei 183 de creatori populari din toate zonele judeţului.

● Mihai Drişcu — intrare în amintire

Mă căutase, revenind la Suceava părinţilor şi obîrşiilor, cu cîteva luni în urmă, dar atunci, din nu ştiu ce prea neînsemnate pricini, n-a fost să fie a ne întîlni. A fost să fie, în schimb, a-l revedea, într-o zi mohorîtă de aprilie, pe nedrept gătit în cernita haină. Ca pentru un ultim drum, tot aici, acasă.

Între noi, rostirile şi fericitele petreceri, n-au mai putut avea loc, între noi a fost să fie doar muţenie şi sare de lacrimă. Plecase. De atunci, în răstimpuri, am revăzut cu ochiul amintirii momentele de plăcute întîlniri din anii din urmă, ultima, cînd vorbele şi tăcerile despre aceleaşi lucruri se întîmplau cu doi ani în urmă la Bucureşti, fiindu-mi încă vie. Ne-am întîlnit pe stradă, eu încercînd a-mi drămui timpul pînă la trenul de întoarcere spre casă, el, cu treburi după veşti culturale. M-a invitat cu insistenţă la o expoziţie de pictură, la Muzeul de Artă, asigurîndu-mă că trenul meu o să aştepte. Îl ştiam un nevorbăreţ, dar atunci m-a surprins bucuria lui de a mă fi întîlnit. Mi-a vorbit mult despre Suceava şi despre artă. Nici sentimental nu-l ştiam şi aveam senzaţia că nu are nostalgia meleagului natal.

Dar dincolo de aparenta-i muţenie şi de închiderea în sine, se afla un suflet plin de simţire şi de vibraţie, veştile şi întîlnirile cu cei din Suceava fericindu-l. Şi în expoziţia aceea, cînd, privind lucrările, Mihai Drişcu mi-a făcut observaţia că pictorul, deşi trăieşte de mulţi ani în Bucureşti, pictează tot imagini de-acasă, mi-am dat seama de iubirea lui pentru Bucovina şi că sufletul lui tînjeşte.

Da, Mihai Drişcu avea nostalgii şi ne iubea pe toţi. A scris puţin despre noi, dar cînd a făcut-o ne-a fixat exact dimensiunea. A pariat pe harul multor colegi tineri : sculptori, pictori, ceramişti, decoratori, investind încredere în evoluţia lor. Avea darul scrisului doct, cu fraza plină de idei, avea ironie şi eleganţă, iubea vorba de duh, rîdea potolit, de cele mai multe ori numai zîmbea.

Avea tot ceea ce i-ar fi fost necesar să-şi continue viaţa, desăvîrşindu-se pe sine, bucurîndu-ne pe noi. De-acum încolo vom încerca să străpungem timpul tăcerii, pentru a înţelege semnul mare lăsat de Mihai Drişcu, acest critic de artă atît de original şi de drept.

Ion CARP FLUERICI

Virgil Parghel — acuarelă şi desen

Dilema întîietăţii picturii sau a desenului în artă pare a fi fost clarificată. Desenul în sine nu mai poate fi acceptat fără o anume doză de picturalitate, cum pictura nu poate exista în afara implicării unei grafii ordonatoare.

Tot mai des, în ultima vreme, expoziţiile aşa-zise „de mapă" par a fi mai la îndemîna artiştilor, căci ele au meritul de a releva cîmpul de preocupări şi investigaţii ale autorilor şi darul de a rosti mai direct şi proaspăt un mesaj.

Este cazul expoziţiei actuale a lui Virgil Parghel, deschisă la Galeriile de Artă din municipiu, cuprinzînd o bogată suită de acuarelă şi desene.

Fără să ne propună motive inspiratoare deosebite, aspectul dominator al grupajului este acela de plăcută şi reconfortantă privelişte. Virgil Parghel ştie să deseneze, adică forma are integritate şi exemplară punere a motivului în poză, desenul lui este de o rîvnită picturalitate, ceea ce face ca ochiul privitorului să fie învăluit de căldură. Atît portretul, cît şi peisajele sînt configurale şi construite cu înaltă virtuozitate, unele fără greşeală, punerile în pagină amintindu-ne de marii autori. Observate atent şi îndelung, portretele, mai ales cele de copii, au gingăşie, volumele rostindu-se şi închegîndu-se în imagini printr-o valoraţie tonală discretă, umbra şi lumina aşezîndu-se în concontraste de minim conflict, pe obiect. Autoportretele nu sînt doar „asemănări", ci pretexte încercînd rezolvarea unor probleme de expresivitate, de surprindere a unor stări sufleteşti. Geometria ascunsă sub formele din natură echilibrează imaginea. Mai vechi sau mai noi, desenele şi acuarelele lui Virgil Parghel ne conving că numai prin permanente exerciţii în aceste notaţii şi schiţe un autor poate ajunge spre opere adevărate.

I. C. F.

Erată

● Dintr-o regretabilă eroare, la bibliografia lui Mihai Mihailiuc (**Dicţionar** LXXIV) au fost trecute volumele „Luna în felinar", Ed. Kriterion, 1981, „Floare de hrişcă", Ed. Kriterion, 1983 şi „Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române 1374—1600", Ed. Academiei, 1981, aparţinînd scriitorului şi lingvistului Corneliu Reguş. Menţionăm alte volume tipărite de M. Mihailiuc : „Motanul de lîngă poartă" (versuri), Ed. Kriterion, 1975, „Cuvînt despre cuvînt" (critică literară), Ed. Kriterion, 1983 şi „Pod fără balustradă" (roman), Ed. Kriterion, 1988. Cerem celor doi autori şi cititorilor scuzele de rigoare.

● Tot în numărul din luna aprilie a.c., în articolul **Bucovina şi poeţii săi**, în loc de Der Regenbagen (**Chestionarul**), se va citi Der Fragebogen (**Chestionarul**).

REALIZATORI : Ion BELDEANU, George DAMIAN, Viorel DÂRJA, Ion CARP FLUERICI, Mihail IORDACHE, Gh. LUPU, Marcel MUREŞEANU, Ion PARANICI, Victor RUSU, Mircea TINESCU, Alexandru TOMA

Secretariat : Eugen DIMITRIU

Tehnoredactare : Valentin MILICI

COMITETUL JUDEŢEAN DE CULTURĂ ŞI EDUCAŢIE SOCIALISTĂ SUCEAVA
str. Mihai Viteazul nr. 48